

DOCUMENTE INEDITE BÂRLĂDENE PĂSTRATE ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

Mariana Neguțu

În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României, se păstrează un lot de cincizeci de documente referitoare la “Târgul Bârladului”. Achiziționate de la Dimitru N. Gheorghiu din București, documentele datează din perioada anilor 1816-1870¹ și redau aspecte social-economice, toponimice, onomastice, heraldice, culturale ale istoriei locale, care însă oferă posibilitatea nu numai de a proceda la generalizări privind istoria țării, dar surprind totodată și momente politice importante.

Pentru o mai ușoară și credem noi, o mai bună prezentare a fondului, am recurs la ordonarea acestuia, divizând actele, după conținutul lor în două categorii. Astfel, primul lot², compus din 29 de documente, se referă la cumpărarea de către locuitorii târgului Bârlad a unei moșii aflată în jurul localității, de la Profirița Micleasca, soția spătarului³ și mai apoi vornicului⁴, Neculai Dimache. Al doilea lot, cuprinde 21 de documente cu mai puțină coeziune între ele, și este constituit din zapise privind vânzări – cumpărări de pământuri arabile, hanuri și altele.

Documentele din primul lot, emise în perioada anilor 1816-1846 se caracterizează prin aceea că, absolut toate, au o parte fixă și o parte variabilă a textului, constituind de fapt confirmări și întăriri de vânzări – cumpărări a aceleiași moșii. Din partea invariabilă reținem faptul că obștea Bârladului a cumpărat cu 180 mii lei de la Profirița Micleasca o moșie aflată în jurul târgului. Moșia urma a se plăti distinct și anume locul imășului necesar pentru vite și care intra în folosință obștească să fie plătit cu toți locuitorii. Partea arabilă, “câmpul pentru hrană”, cum îl numesc documentele, urma a se împărți în stânjeni “Pi toți lăcuiitorii târgului și pi câți stânjeni va plăti fieștcini să rămâie vecinic stăpânitor ... fără să fie vreodată săliți a da dijme cuiva pi stânjeni”. Un alt aspect pe care îl relevă textul este acela

¹ M.N.I.R., doc. 1816-1870, inv. 106209-106251.

² Idem, inv. 106226-106228; 106215; 106229; 106230; 106233; 106231; 106234; 106235; 106232 a-c; 106236 a-c, 106238; 106239 a-b, 106225 a-c, 106249, 106250; 106248, 106223, 106241, 106216, 106211 – enumerate cronologic.

³ Idem, doc. 1816, inv. 106226.

⁴ Idem, doc. 1823, inv. 106233.

că nu numai la plata îmașului, provenit din moșia Profiriței Miclescu sunt supuși la contribuție bănească toți locuitorii din cuprinsul târgului, inclusiv cei din “vatra veche”, după măsurătoarea ce s-a făcut, dar aceiași obște trebuie să susțină și cheltuielile de judecată ce le-a avut “cu stăpânitorii cei mai dinainte ai moșiei”, pentru că “s-au socotit chipurile cele mai lesnitoare spre împlinirea banilor cu ușurința celor săraci”. Suntem așadar în fața unui proces tipic de emancipare orășenească, de dezvoltare a burgheziei, petrecut în societatea românească la sfârșitul secolului XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Asistăm la judecăți între proprietarii moșiilor din zona târgului (desigur boieri) și locuitorii orașului, la cumpărări de moșie și eliberarea ei de redevențe feudale și la încercarea de a susține obșteștea în cadrul acestei emancipări pe cei “săraci”, pe care trebuie să-i percepem neîndoielnic în sens burghez, adică acei care aveau mijloace mult mai reduse pentru susținerea cheltuielilor, fapt pentru care sunt supuși la cheltuieli și cei din “vatra veche”, care probabil aveau o mai bună stabilitate materială.

Din partea variabilă a textului acestor documente reținem cui s-au vândut locurile din câmpul arabil, dimensiunile acestora, prețul, dacă s-au plătit cu dobândă sau nu, ca și alte multe aspecte privind istoria locală. Astfel, remarcăm că moșia inițială a fost parcelată, în cea mai mare parte, în loturi cu o lățime de 3, 4, 7 sau 10 stânjeni și o lungime de 900 stânjeni și au fost vândute pe un preț de 45, 60, 105 și respectiv 150 lei, bani care cuprindeau de fapt și prețul islazului și cheltuielile mai vechilor judecăți. Majoritatea celor menționați de documente cumpără parcele de aceste dimensiuni, excepție făcând-o de fapt aga Aleco Beldimah⁵, care cumpără 74 stânjeni “măsurați împrejur”, inclusiv locul hanului de la ocolul vitelor, plătind 435 lei și Costache Cerchez⁶, care cumpără 272 stânjeni “ce are cuprins în Mahalaua de Jos” și care a plătit 660 lei. Ceilalți douăzeci și șapte de cumpărători sunt târgoveți obișnuiți, cei mai mulți locuitori în Mahalaua Neguțătorilor sau în Mahalaua de Jos (desigur denumire topografică) și pe care uneori actele îi menționează doar cu numele, derivat adeseori din meserii și e greu de stabilit dacă e vorba de meseria lor sau de meseria părinților, devenită deja nume. Întâlnim astfel nume, cum ar fi Petre Covaciul⁷, Dimitriu Boiangiu⁸, Neculai Trăistaru⁹, moș Chiriac Croitoru¹⁰, Lefter Ciubotariu¹¹, ca și un Mihalo Băcan¹². În alte cazuri, numele sunt însoțite de specificarea meseriei, cum ar fi neguțătorii

⁵ Idem, doc. 1838, inv. 106223.

⁶ Idem, doc. 1840, inv. 106241.

⁷ Idem, doc. 1823, inv. 106233.

⁸ Idem, doc. 1824, inv. 106234.

⁹ Idem, doc. 1830, inv. 106232/a.

¹⁰ Idem, doc. 1830, inv. 106236/b.

¹¹ Idem, doc. 1846, inv. 106216.

¹² Idem, doc. 1832, inv. 106225/a.

Panaite Andrei, Zărdone, Petre Băcanu Ciupitu¹³ sau preotul Teodosie¹⁴. Și ca în orice comunitate umană apar nume provenite din porecle, cum ar fi un Heriste Ciupercă¹⁵ sau din denumirea geografică a locului de baștină, cum e cazul lui Mihaiu Gălățan din Mahalaua de Jos¹⁶. Aceleași documente relevă situații în care banii au fost plătiți cu dobândă¹⁷, însă numai în cazul în care plata s-a efectuat începând din luna februarie a anului 1817, când probabil se depășise termenul firesc de plată, tranzacția între obște și P. Miclescu, efectuându-se cel mai târziu în 1815¹⁸. Faptul că în cazul obștii sunt unii suficienți de săraci este subliniat și de aceia că, în aceste condiții avantajoase (când sunt creditați un timp și prețul e foarte mic, un stângen = 1,66 parale) un Toader Burne sau Nica Băcan¹⁹ nu-și achită locul din câmpul arabil și acesta este cumpărat de alți locuitori ai Bârladului. Desigur, o tratare mai amplă a documentelor poate scoate în evidență și alte aspecte sau poate lărgi sfera acelorora pe care poate noi abia le-am schițat. Și totuși, în ceea ce privește acest grupaj de documente ținem să mai reliefăm un aspect, care nu pare a fi lipsit de interes. Este vorba despre pecetea Târgului Bârlad, prezentă cel puțin o dată pe fiecare document. Aplicată în tuș negru, ea are în câmp un tânăr, care ține în mână dreaptă un mănunchi de spice, iar cu stânga susține o acvilă cu zborul deschis, conturnată spre stânga, cu crucea în cioc. În stânga și în dreapta personajului apar pomi și iarbă, iar în partea inferioară o apă cu pești. Legenda circulară se prezintă astfel "PECETE. TÂRGULI. BÂRLADULUI, 1815". Sigur că fiecare element heraldic sugerează ceva din realitate și pentru majoritatea găsim ușor corespondente. Elementul a cărui interpretare însă ni se pare dificilă, dar deosebit de interesantă, este acvila pentru că este redată întocmai ca acvila Țării Românești. Și pentru a nu face afirmații hazardate ne oprim la nivelul remarcii, cu convingerea că problema merită un studiu aparte.

Al doilea lot de documente este compus din zapise, acte de vânzare – cumpărare a unor loturi de pământ, hanuri și mai rar a unor gospodării cu întreaga avere "mișcătoare și nemișcătoare"²⁰. Și aici întâlnim mențiuni onomastice sau toponimice locale, multe din ele frecvente însă și în documentele prezentate anterior. Dar, ceea ce reține mai mult atenția la acest grupaj este tendința unora din cadrul obștii de a acumula averi, creșterea prețului pământului, ca și aspecte privind modernizarea relațiilor de schimb sau surprinderea evoluției politice a statului în formele de validare, în textul și titulatura documentului. Remarcăm

¹³ Idem, doc. 1817, inv. 106230; 1831, inv. 106238; 1831, inv. 106239/b.

¹⁴ Idem, doc. 1833, inv. 106250.

¹⁵ Idem, doc. 1835, inv. 106248.

¹⁶ Idem, doc. 1827, inv. 106235.

¹⁷ Idem, doc. 1830, inv. 106232/a și următoarele cronologic.

¹⁸ Idem, doc. 1832, inv. 106225/a-c.

¹⁹ Idem, doc. 1816, inv. 106227; doc. 1832, inv. 106248.

²⁰ Idem, doc. 1840, inv. 106217.

astfel pe neguțătorul Nicolae Gâlcă și apoi pe Pavel Gâlcă²¹, care cumpără într-o perioadă de 20 de ani, 2 hanuri cu pământul lor cu tot și circa 120 stânjeni pământ, avere ce se ridică la aproximativ 25.000 lei. Se reliefează, de asemenea, o creștere progresivă și permanentă a prețului pământului, așa încât parcelele cumpărate la începutul secolului devin de 2-3 ori mai scumpe la jumătatea acestuia²², iar un lot de 10 stânjeni cumpărat în 1844²³ cu 30 de galbeni se vinde în 1847 cu 38 și peste alți câțiva ani cu 51 galbeni. Și tot legat de economia schimbului reținem un fapt important și anume că unul dintre documente menționează la 1843²⁴ nu numai prețul unui stânjen și anume de 3 galbeni, dar face echivalentul între moneda reală, galbenul și cea de calcul, leul și anume 10 galbeni fiind corespondentul a 372 de lei. Deloc lipsit de interes, ultimul document al grupajului, datând din 1870²⁵ face referire între altele la un hrisov domnesc, emis în 1817 “pentru drepturile orașenilor de aicea”, fapt care ne întărește presupunerea emisă la începutul materialului și anume tendința de emancipare a obștii Târgului Bârlad în raport cu boierimea locală, conflict care pare a fi ajuns până la domnie. Hrisovul este amintit și în alte zapise pentru articolul al 4-lea, care reglementa chestiunea vânzărilor, stabilind termene de 40 de zile pentru eventualele contestații, după ce acestea au fost anunțate prin intermediul autorităților locale²⁶ sau ceva mai modern, prin “Foaia sătească”, cum menționa zăpissul din 1843, octombrie 14²⁷.

Un merit remarcabil al documentelor îl considerăm și acela de a surprinde prin instituțiile locale transformările politice din istoria țării. Astfel, pe lângă pecetea Bârladului, descrisă mai sus, pe care în 1870 o găsim cu aceleași elemente, legenda scrisă desigur cu alfabet latin, apare pe mai toate zapisele pecetea tribunalului ținutului, respectiv districtului Tutova. Pecetea acestei instituții, aplicată în tuș negru, are în centru stema țării în scut bicartelat, susținut de delfini și timbrat de o coroană princiară închisă. În exergă (sub scut) pe trei rânduri inscripția “JUDECĂTORII/ ȚINUTULUI/ TUTOVII/” și legenda circulară “PRINTIPATUL MOLDOVII 1839” – sau 1845²⁸, anul în care a fost refăcută pecetea fără a se modifica elementele. În 1864²⁹ pecetea judecătoriei apare însă cu totul schimbată. Aplicată în tuș albastru ea are în centru stema țării – scut bicartelat, în primul cartier acvila, în al doilea bourul, scutul timbrat de coroană princiară închisă,

²¹ Idem, doc. 1840, inv. 106217; 1843, inv. 106218, 1850, inv. 106224; 1850, inv. 106243; 1851, inv. 106209 1856, inv. 106222; 1864, inv. 106213.

²² Idem, doc. 1852, inv. 1062221; 1855, inv. 106212.

²³ Idem, doc. 1844, inv. 106224.

²⁴ Idem, doc. 1843, inv. 106215.

²⁵ Idem, doc. 1870, inv. 106210.

²⁶ Idem, doc. 1844, inv. 106214.

²⁷ Idem, doc. 1843, inv. 106218.

²⁸ Idem, doc. 1843, inv. 106218.

²⁹ Idem, doc. 1864, inv. 106213.

legenda circulară “PRINCIPATELE UNITE” – “TRIBUNALUL DISTRICT TUTOVA”. Și pentru a nu depăși cadrul acestui document din 1864 reținem ideea că, în ceea ce privește litera folosită, zăpășul ca atare folosește alfabetul de tranziție specific mijlocului de secol al XIX-lea, iar întărirea Judecătoriai prezentă pe paginile 2 și 3 apare cu literă latină sub titulatura “ÎN NUMELE MĂRII SALE ALEXANDRU IOAN I DOMNUL PRINCIPATELOR UNITE; TRIBUNALUL JUDICIAR DISTRICT TUTOVA”. Și pentru că ultimul document din cadrul acestui lot este din 1870³⁰ însemnul de validare al actului – ștampila judecătoriai districtului – are în centru stema de atunci a țării și legenda circulară “ROMÂNIA TRIBUNALUL DISTRICTIV TUTOVA”.

DOCUMENTS INÉDIT DE BÂRLAD GARDÉS DANS LES COLLECTIONS DU MUSÉE NATIONAL D'HISTOIRE DE LA ROUMANIE

- Résumé -

Dans les collections du Musée National d'Histoire de la Roumanie se trouve un lot de cinquante documents concernant “La ville foire de Bârlad”. Les documents sont des années 1816-1870 et concernent des aspects social-économiques, toponymiques, onomastiques, héraldiques et culturels d'histoire locale.

Un premier lot de documents des années 1816-1846, contient des ventes et des achats du même grand domaine foncier des environs de Bârlad et qui appartenait à Profirița Micleasca.

Le second lot de documents contient des papiers, des actes de vente/ achat de propriétés foncières, d'auberges et rarement de petites possessions.

Les documents ont le sceau de la ville de Bârlad et parfois de la Justice de paix du département de Tutova.

³⁰ M.N.I.R., doc. 1870, inv. 106210.